



Cada mes, una peça

MIQUEL BESTARD

La destrucció de Troia

Segle XVII

MUSEU DE MALLORCA

MIQUEL BESTARD

La destrucció de Troia

Devers 1625-1630

Oli damunt tela

137 x 202 cm

NIG 24.703

Adquisició del Govern de les Illes Balears

Podria procedir de Cal Marquès de la Torre, Palma

Bibliografia

SEBASTIÁN, S., "Arte", a AUTORS DIVERSOS, *Balears*, Madrid-Barcelona, 1974, p. 264.

CARBONELL I BUADES, M., "El pintor Miquel Bestard (1592-1633)", *el Mallorquí*; notícies biogràfiques i aportacions al catàleg", *Locus Amoenus* 2, 1996, p. 169.

CARBONELL I BUADES, M., "Bestard, Miquel", *Gran Enciclopèdia de la Pintura i l'Escultura a les Illes Balears* 1, Palma, 1996, p. 255.

Descripció

Aquesta pintura profana, de temàtica mitològica, representa l'episodi final de la Guerra de Troia, és a dir, l'incendi, destrucció i saqueig de la ciutat, la fuga dels troians i l'alliberació d'Helena. És obra de bon format, la qual cosa facilita la narració i proliferació d'escenes i personatges.

En l'escena, des d'un punt de vista baix, el pintor crea espais mitjançant la perspectiva i utilitzant recursos plàstics com la definició del dibuix, el color i la llum. Els trets i detalls es van desdibuixant i la paleta cromàtica perd saturació a mesura que es van allunyant els plànols que estructurin la composició.

Es troben diverses escenes simultànies: la més propera a l'espectador, rica i definida en detalls, mostra la sortida triomfal d'Helena cap a Micenes en el moment previ de l'embarcament en la nau reial, acompanyada del seu espòs Menelau i d'un important seguici. Al moll esperen Agamèmnon, germà de Menelau, amb altres personatges.

El plànol del fons, a la claror de l'incendi que il·lumina la foscor de la nit, mostra el cavall regal dels grecs, ja obert, dins Troia i la destrucció del palau de Priam i de la ciutat. A la dreta, els troians vençuts fugen esporuguts de la seva ciutat. Lluny, entre penombres, es divisa l'illa de Tenedos. Es tracta de passatges ben explicitats per Homer la *Il·lada* i Virgili l'*Èneida*.



(Xtal)

El pintor trasllada l'escena de l'antiquitat a l'època en que realitza la pintura, la qual cosa es reflecteix en les estructures arquitectòniques i en la indumentària barroques. La complexitat de la composició, la multiplicitat d'espais, el preciosisme dels detalls, els jocs cromàtics i el tenebrisme manifest destaquen en una obra de gran atractiu i molt decorativa.

Iconografia.

La guerra de Troia

Es tracta d'un episodi de l'antiguitat que es troba entre la història i el mite. Per començar, no hi ha unitat de criteris respecte de la seva cronologia, que és molt diversa, i, de fet, sols hi ha acord respecte de la durada: deu anys. Segons Eratóstenes —director de la biblioteca d'Alexandria en el segle III aC—, els deu anys van des de 1193 aC fins a 1184 aC; segons la crònica gravada en l'anomenat *marbre de Paros*, són els anys compresos entre 1209 aC i 1199 aC. La referència generalment més acceptada, però, és la d'Heròdor —historiador grec del segle V aC—, segons el qual la guerra tingué lloc entre 1250 aC i 1240 aC.

Segons el mite, la guerra esclatà quan Paris, príncep de Troia, raptrà Helena, esposa del rei àtic Menelau. A la realitat, sembla que l'esclafit bèl·lic tingué l'origen en causes econòmiques i que la riquesa de la ciutat de Troia va ser el motiu de l'atac. El més probable és que la fama de riquesa incités els grecs (àtics, micènics...) a una guerra de pirateria que obligà els troians a una defensa heroica.

El tema de la guerra i caiguda de Troia entrà a formar part de la tradició oral i, més tard, de la tradició èpica. En la historiografia se'n troben referències en les obres d'Estescor i de Píndar, en les tragèdies gregues, etc. També en la literatura llatina es tengué un record ben viu d'aquests esdeveniments, principalment en l'*Illiada* de Virgili, on s'expliquen les peripècies del príncep Enees, germà de Paris i pare mític de Roma, amb abundants referències als darrers temps de la destruïda Troia.

Però és en la gran narració de la *Illiada*, poema èpic atribuït a Homer, on millor es tracten tots els episodis d'aquesta guerra. L'obra consta de més de 15.000 versos hexamètrics, dis-

tribuits en 24 cants o llibres. El tema central gira sobre la personalitat d'Aquil·les, però són molts els altres personatges rellevants. Entre ells, Ulisses, protagonista indiscutible de l'episodi del *Cavall de Troia*, que es narra en els darrers cants.

La guerra feia ja deu anys que durava i semblava haver arribat a un punt mort en el qual cap dels dos contendents, troians defensant la ciutat, per una banda, i grecs coalitzats, per l'altra, es trobava en condicions de vèncer. Fou l'astúcia d'Ulisses la que trobà sortida a la situació. El poema narra com Ulisses ideà que els grecs construïssin un colossal cavall de fusta, huit a l'interior. En aquest amagarall s'hi ficaren Ulisses i un grup dels seus guerrers. El cavall va ser deixat a les portes de Troia, mentre la resta de l'exèrcit grec fingia retirar-se. Els troians, en un esclafit d'alegria, ho interpretaren com a senyal de victòria i varen el cavall com una ofrena religiosa. L'entraren a la ciutat i es donaren a la festa. A la nit, els grecs amagats en el cavall sortiren i obriren les portes a l'exèrcit suposadament retirat. Troia va ser saquejada i incendiada. La guerra havia acabat.

Durant molt de temps es va creure que Troia era només una ciutat mitològica, per més que els historiadors grecs i romans en parlessin. Però, a les darreries del segle XIX un comerciant alemany enriquit, Henrich Schlieman (1822-1890), encoratjat per les lectures dels clàssics grecs, va emprendre excavacions a l'antiga Tòrada (actual Turquia), devora l'estret dels Dardanels. Hi descobrí una ciutadella fortificada i identificà el setè estrat amb la destruïda Troia. Era l'any 1874. Les seves conclusions varen ser molt controvertides, però excavacions nord-americanes posteriors han confirmat que la Guerra de Troia és una realitat històrica.

Context

El segle XVII mallorquí és segle de pesta i de fam en un món de senyors i de pagesos, segle de recessió que només comença una tímida recuperació a partir de 1680, gràcies a l'esperit emprenedor de la naixent burgesia. Aquest esperit, amb el qual volien allunyar-se de la realitat que els tocà viure, va fer que els mallorquins traguessin profit d'un factor aparentment negatiu com és l'aïllament de Mallorca. Així, la mar i el comerç esdevingueren elements salvadors de l'economia mallorquina.

Malgrat això, el sector més desafavorit fou incapaç de sortir de la realitat que l'envoltava i es veié abocat a desdoblarse per tal de poder subsistir i, ahirora, pagar els tributs, cada vegada més elevats. Les dures circumstàncies a què es veien abocades les classes més desafavorides feren també que fos un segle de bandejats, moviment propiciat per les classes dominants, com posen de manifest els sagnants enfrontaments entre Canamunts i Canavalls.

Enfront de la marcada pobresa de les classes més baixes, la noblesa i la burgesia gaudeixen d'una notable prosperitat, materialitzada, entre altres coses, en la reforma de moltes de les grans cases senyoriales.

Tot i formar part de la Corona d'Aragó, Mallorca no es sentia representada per les seves institucions, i el vincle era més de caire simbòlic que real; en l'únic que es veu clarament aquesta relació és en les continuades aportacions en els conflictes bèl·lics, especialment en les guerres contra França. Aquest fet donà peu al fet que es desenvolupés, a Mallorca, un corrent patriòtic molt marcat.

Pel que fa a l'art, tot i que el segle XVII Mallorca ja no esguí artísticament immersa en el medievalisme, la manera de treballar dels artistes continua amb la tradició dels tallers com a llocs d'aprenentatge per

als joves artistes i, així, és freqüent trobar aprenents a tallers de renom com el de Gaspar Orms I, el pintor més important a Mallorca al voltant de 1600.

Però en aquest moment d'auge del naturalisme, en el trànsit del segle XVI al XVII, és també molt freqüent que els artistes insulars rebin influències foranes. Els viatges fora de Mallorca per completar la formació, no només a la Península, sinó també a l'estranger, sobretot a Itàlia, no es descarten, i així podem trobar Gregori Bauçà rebent formació al taller de Francesc Ribalta, a València.

Si a això unim la presència de gravats i llibres d'estampes en els tallers dels artistes mallorquins, és indubtable, tal com posen de manifest els inventaris no només de pintors sinó també d'alguns aristòcrates *diletantes* que actuaven com a vertaders focus difusors d'aquest tipus de cultura gràfica, que la cultura artística mallorquina de l'època begué de molt diverses fonts.

Tot això permeté que devers 1600 es difonguessin a Mallorca noves iconografies, com els paisatges o la mitologia, fet que demostra que Mallorca no estava, tal i com podrien fer pensar les condicions geogràfiques, aïllada de les noves propostes estilístiques i iconogràfiques de la resta d'Europa.



Detail

¹ Les notes històriques s'extrauen de G. L. [Gonzal LÓPEZ NADALL], "Mallorca. La història. El segle XVII", *Gran Enciclopèdia de Mallorca 9*, Palma, 1991, p. 126-131.

L'autor. Notes biogràfiques²

Fill de Miquel Bestard, escriptor i mercader, i de la seva esposa, Aina, el pintor Miquel Bestard nasqué a Palma, on fou batejat el 20 de novembre de 1592.

El 1615 es casà amb Joana Batle, la qual aportà una important dot al matrimoni. Vivien al born de Santa Clara, just al costat del convent. El matrimoni barià cinc fills a la Seu, amb oficients i padrins molt distingits, la qual cosa, juntament amb altres indicis, evidència la bona relació de la família amb els alts estaments mallorquins, sobretot amb la família Veri.

La mort del pintor degué esdevenir de sobte, quan tenia poc més de quaranta anys, a la primavera de novembre de 1633. Va ser enterrat a la Catedral.

No hi ha notícies de l'etapa de formació de Bestard, tot i que sembla que coneixia molt bé la pintura de Gaspar Hovis I (1540-1614), el pintor més important del tomb del segle XVII. Tanmateix, Miquel Bestard va ser un pintor notable i cèlebre, reconegut a l'illa i conegut fora de Mallorca, on exportà obres, algunes de les quals encara es conserven a col·leccions de Barcelona, València i Madrid.

En els inventaris conservats, el pintor Miquel Bestard apareix amb nom i cognom reals, però també —fora de Mallorca— com *el mallorquí*. La solució d'aplicar fórmules imaginatives, amb un tractament senzill i alhora agosarat, particularment a les obres de caire més descriptiu, va fer que la tradició popular atribuís a un misteriós *pintor loco* diverses obres de Bestard, que en realitat només es autor d'algunes de les obres de l'imaginari *pintor loco*.

² Les notícies sobre la vida i l'obra de M. Bestard es prenen de CARBONELL I BUADES, M., "El pintor Miquel Bestard (1592-1633)", *Mallorca: notícies biogràfiques i aportacions al catàleg*, *Locus Aussenar* 2, 1996, p. 155-174.



Taller de M. Bestard,
Episodi de la guerra de Troia,
1630.
Museu de Mallorca.

L'autor. Obra i estil

La pintura de Miquel Bestard destaca per l'interès pel paisatge, la correcció del dibuix, el gust pel format gran i monumental, l'agosament compositiu, amb un marcat contrast entre el primer pla i el fons. Generalment, les seves obres presenten un punt de vista molt baix i una tendència naturalista que caracteritza els rostres, inclou natures mortes i defineix molt bé les textures.

Temàticament treballa dues grans línies. La primera és de caire devocional. Inclou pintures de referor, com *La multiplicació dels pans i dels peixos*, obra de format monumental procedent del desaparegut convent de Sant Domingo de Palma, que actualment es conserva en el Museu de Mallorca, o la desapareguda *Crist servit pels àngels*, una còpia de la qual es troba al Museu de Belles Arts de València. Aquí s'inclou també l'obra de temàtica lul·liana, com els quadres conservats a Sant Francesc de Ciutat, en els laterals de la Capella Nova del Beat, o el de l'Església Parroquial de Randa i un altre al Col·legi de la Sapiència. En aquest bloc cal parlar també de les representacions de la Immaculada, que pertanyen del model dels López i dels Oms i, posteriorment, es sintetitzen en un model barroc: les de les esglésies de Montisyon, de Sant Alonso o de Sant Francesc, a Palma.

La segona línia és de paisatges amb figures, que inclouen sempre una història i evidencien una gran imaginació per part del pintor. Cal entendre que en aquesta època la temàtica paisatgística comença a assolir gran notorietat i, així, molt sovint la història narrada és només el pretext per compondre el paisatge, verdadera intenció de l'artista. En aquests paisatges, Bestard hi pot abocar tota la seva imaginació, amb la inclusió d'arquitectures fantàstiques i preciosistes, formacions rocoses i corrents d'aigua. Alguns d'aquests paisatges inclouen personatges mitolò-



Detall

gics, fet excepcional, no només a Mallorca, sinó també a la Península i és per això que cal destacar l'aportació de Bestard al gènere. *La destrucció de Troia* de l'antiga col·lecció del Marquès de la Torre, n'és un exemple clar.

En general, la pintura de Miquel Bestard manifesta des d'una certa vinculació al romanisme de Miquel Àngel, pel domini del dibuix, fins a l'habilitat pels escorços i el monumentalisme compositiu, així com també un gust tenebrista que pot indicar una formació valenciana. Com explica el professor Marià Carbonell,³ "no obstant l'escassa informació de què es disposa, es pot assegurar que el pintor evolucionà des de posicions ancorades en la tradició manierista, tant per influència de la pintura local del final del segle XVI com per l'ús de gravats italians de la segona meitat del cincents, fins a una poètica més barroca".

³ CARBONELL I BUADES, M., "Bestard, Miquel", *Gran Enciclopèdia de la Pintura i l'Escultura a les Illes Balears*, Palma, 1996, p. 250.



GOVERN DE LES ILLES BALEARS

Conselleria d'Educació i Cultura

Direcció General de Cultura



CONSERCI PER AL FOMENT DE
LA LINGÜÍSTICA CATALANICA I LA
PROTECCIÓ I ESTUDI DE LA
CULTURA DE LES ILLES BALEARS

MUSEU DE MALLORCA

Carrer de la Porrella, 5 - 07001 Palma
Tel. 971 717 540 - 971 724 794 - Fax 971 710 483
museudemallorca@dgcultur.caib.es